

PAPER DETAILS

TITLE: Etfal Dergisi'nde Bulunan 'Baba-Ogul' Adli Metin Üzerine Bir Söylem Analizi: Bir Vatandaslik Tasviri

AUTHORS: Mehmet BASARAN,İsmail ÇELİK,Bilal SÖYLEMEZ

PAGES: 1203-1213

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/741502>

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2019, 8 (2): 1203/1213

**Etfal Dergisi'nde Bulunan 'Baba-Oğul' Adlı Metin Üzerine Bir
Söylem Analizi: Bir Vatandaşlık Tasviriⁱ**

**A Discourse Analysis on the 'Father-Son' Text in Etfal Journal: A
Citizenship Description**

Mehmet BAŞARAN

Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Res. Asst., Gazi University, Faculty of Education

mehmetbasaranoglu@gmail.com, Orcid ID:0000-0003-3913-720X

İsmail ÇELİK

Dr.Öğr.Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Asst.Prof., Agri İbrahim CecenUniversity, Faculty of Education

icelik@agri.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-6612-9224

Bilal SÖYLEMEZ

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı

Teacher, Ministry of National Education

b.sylmz@outlook.com, Orcid ID: 0000-0001-8129-5397

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / ArticleType	: Araştırma Makalesi / ResearchArticle
Geliş Tarihi / Received	: 05.10.2018
Kabul Tarihi / Accepted	: 28.04.2018
Yayın Tarihi / Published	: 23.06.2018
Yayın Sezonu	: Nisan-Mayıs-Haziran
PubDateSeason	: April-May-June

Atıf/Cite as: BAŞARAN, M, ÇELİK, İ, SÖYLEMEZ, B. (2019). Etfal Dergisi'nde Bulunan 'Baba-Oğul' Adlı Metin Üzerine Bir Söylem Analizi: Bir Vatandaşlık Tasviri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (2), 1203-1213. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/44987/467521>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Publishedby Mustafa YİĞİTOĞLU- KarabukUniversity, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. Allrightsreserved.

Etfal Dergisi'nde Bulunan 'Baba-Oğul' Adlı Metin Üzerine Bir Söylem Analizi: Bir Vatandaşlık Tasviri*

Öz

Son iki asır boyunca devletlerin yönetiminde meydana gelen köklü değişimler ve özellikle Batı'da değişen çocukluk algısı sonucu vatandaş tiplerinin nasıl olacağı bireyin kendisini, toplumunu ve küresel boyutta tüm dünyayı ilgilendiren bir mevzu olmuştur. Geçmişte dar bir kültür ve coğrafya ekseninde ele alınan vatandaşlık çalışmaları, kitle iletişim araçlarının etkisiyle ulusal vatandaşlıktan küresel ve dijital vatandaşlığa doğru kaymaktadır. Temel olarak bireyin kendi kültürünü benimsemenin yanında farklılıklara saygılı olması ve bir insan, bir vatandaş olarak kendisinden beklenen görev sorumlulukları yerine getirmesi beklenmektedir. Bu çalışma 1875 yılında Etfal Dergisinin sekizinci ve dokuzuncu sayılarında çocukların nasıl bir birey ve vatandaş olmaları gerektiği konusunda sokratik görüşme yönteminin kullanılarak yayımlanan 'baba-oğul' metninin söylem analizini gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda arzu edilen bireyin insani ve dini değerler aracılığıyla eğitime tabi tutulduğu ve idealize edilen vatandaşlığın bireyler arası herhangi bir ötekileştirme yapılmadan içinde yaşanılan vatanın menfaatlerine göre şekillendirildiği, küresel anlamda ise barış düşüncesinin temele alındığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda çok değişkenli toplumlarda vatandaşlık eğitimi için tarihsel çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Tarihi , Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Vatandaşlık Eğitimi, Çocukluk, Etfal Dergisi,

A Discourse Analysis on the 'Father-Son' Text in Etfal Journal: A Citizenship Description

Abstract

In the last two centuries, the fundamental changes that have occurred in the management of states and especially what the citizen typing would become as a result of the changing child perception in the West have been an issue of concern for the individual, society and the whole world in the global aspect. Citizenship studies, which used to be dealt with on a narrow axis of culture and geography in the past, are shifting from national citizenship to global and digital citizenship under the influence of mass media. The individual is basically expected to adopt her/his own culture and also to respect the differences and fulfil the duties and responsibilities that are expected of her/him as a human being and as a citizen. This study was carried out to perform the discourse analysis of the 'Father-Son' text, which was published in the eighth and the ninth issues of Etfal Journal concerning what kind of individuals and citizens children should be in 1875, using the socratic interview method. As a result of the discourse analysis, it was found that the ideal individual was subjected to education through human and religious values, whereas the ideal citizen was shaped according to the interests of the nation without any interpersonal otherization and the idea of peace was grounded on a global perspective. In this context, it is necessary to increase historical studies for the citizenship education in multivariate societies.

Keywords: Education History, Child Development and Education, Citizenship Education, Childhood, Etfal Journal.

* Bu araştırmanın bir kısmı II. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet kitapçığında özet bildiri olarak yayınlanmıştır

Giriş

Antik çağda bir şehir devletinin üyesi anlamında kullanılan vatandaşlık kelimesi (Simith, 2002), günümüze kadar birçok aşamadan geçerek farklı anlamlarda kullanılmıştır. Vatandaşlık genel olarak bir bireyin siyasi bir yapının üyesi olmasından dolayı bazı hak ve sorumluluklara sahip olmasıdır (Heater, 2007 akt. Çolak, 2015: 11). Günümüzde vatandaşlık kavramına ilişkin iki anlayış vardır. Birincisi bireyin toplumun ortak karar alma sürecinde sorumluluk alarak katılım sağladığı, ikincisi ise bireyin üstünlüğünün vurgulandığı haklara sahip olduğu vatandaşlık modelleridir (Gülalp, 2007: 179).

Vatandaşlık kavramı statü, kimlik, sivil erdemler ve katılım olmak üzere dört anlamı bünyesinde barındırmaktadır. Bir statü olarak vatandaşlık, bir bireyin, devlete hak ve imtiyazlarla yatırım yaptığı ve devlete karşı yükümlülükleri olduğu bir ülke devletindeki yasal üyeliğini ifade ederken (Janoski ve Gran, 2002: 14; Torres, 1998: 423), bir kimlik olarak vatandaşlık, duygusal üyelik ve aidiyet demektir. Başka bir deyişle, bir vatandaş sadece ulus devletin yasal bir üyesi olmamalı, aynı zamanda ulus devlete ve diğer yurttaşlara karşı aidiyet hissetmelidir (Molina-Giron, 2012: 15). Vatandaşlık erdemleri olarak vatandaşlık, gelişen bir demokrasi için arzulanan ve gerekli görülen vatandaşların nitelikleri, eğilimleri ve davranışlarını ifade etmekte ve katılım olarak vatandaşlık da birinin politik topluluğundaki kamu politikaları üzerinde bir sese sahip olmak ve etkili olmak anlamına gelmektedir. (Miller, 2000; Newmann, 1975 akt. Molina-Giron, 2012: 17)

Vatandaşlık terimi bireyin yaşına bakılmaksızın değer görmesiyle kullanılabilecek bir kavramdır. Çocukların vatandaş olup olmadığı ya da hangi konularda hak ve sorumluluklarının olduğu devam eden bir tartışma konusudur. Batı tarihi açısından bakıldığında çocuğun "kusurlu yetişkinler", "yetişkinlerin küçük bir modeli", "ilk günahın sorumluları" olarak görülmesi düşüncesi, 18. yüzyıldan sonra John Locke, Voltaire, Diderot, Rousseau gibi düşünürlerin etkisiyle bağımsız ve kendisine saygı duyulması gereken bir birey olarak değişmeye başlanmıştır (Üstel, 2004: 12). Osmanlı devletinde ise aile, akraba, mahalle gibi dar bir çevrenin içerisinde değerlendirilen çocuk, 19. yüzyılın sonlarına doğru ulusun geleceği, yarının üreticisi, askeri gibi tanımlamalarla devlete ait bir birey ve vatandaş olarak görülmektedir (Ortaylı, 2000).

Çocukluk hem bakıma muhtaç bir birey hem de hak sahibi bir birey olarak çok farklı değişkenliklere sahiptir. Bununla beraber çocuk yetişkinlerle aynı sosyal ve sivil haklara sahip olmasına rağmen politik haklara sahip olmadığından tam bir vatandaş olarak görülmezken vatandaşlığın 'kimlik, sosyal bir konum, kültürel kabul, geleneksel uygulamalar ve ait olma duygusu gibi ' genişleyen ve değişen tanımlamalarla kaynaşık olduğu düşüncesi çocuğun kendisine özgü bir vatandaşlık süreci geliştirmektedir (Jans, 2004; Marshall, 1950: 20; Werbner&Yuval-Davis, 1999; Hartley, 2010)

akt. Lindström, 2013: 238). Çocuğun modern eğitim projelerin istediğinden ve yetişkinlerden farklı bir vatandaş olduğu görülmektedir.

Vatandaşlık eğitimi, ilk olarak ailede başlayan ve daha sonra okullarda devam eden bir süreç olarak birey ve toplum arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak hak ve sorumlulukların nasıl yerine getirileceği bilgi ve becerisinin bireylere kazandırılmasıdır (Akdağ & Taşkaya, 2011: 281). Çocukları vatandaşlığın bir parçası yapmak genellikle bir dil veya drama, sanat, tartışma grupları, görüşmeler anketler gibi anlamlandırıcı kaynaklarla yapılır. Çocukluk döneminde öğretmenler çocukları yeni yaşama alıştırmış bu da vatandaşlık eğitiminin en önemli ayaklarından biridir. Yapılan incelemeler okullardaki en öncelikli işin kuralları öğretmek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca vatandaşlığın temel bileşenlerinden olan biz kültürü de temel olarak okulda kazanılmaktadır (Nichols, 2007: 120). Avustralya'nın Eğitim, Öğretim ve Gençlik İşleri Departmanı yayımladığı kitapçıkta vatandaşlığın temel şartının okur-yazarlık ve matematiksel becerilerinin kazanmak olduğunu dile getirmektedir (Nichols, 2007: 121). Modern eğitim ve vatandaşlık arasındaki ilişki 18. yüzyılda hız kazanan sekülerleşme, modern merkezi devletlerin gelişimi ve eğitimin dönüştürücü rolünün fark edilmesi ve çocuğa ilişkin bakış açısının değişmesiyle ayrılmaz olmuştur (Üstel, 2004: 225).

Vatandaşlık ve girişimcilikte birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahiptir. Çünkü her ikisi de motivasyon, öğrenme, sosyal farkındalık, problem çözme, yaratıcılık, öz güven, öz sorumluluk gibi kişisel yetenek ve niteliklerle bağlantılıdır. Çocuklar diğerleriyle işbirliği içerisinde olarak yeteneklerini geliştirir. Bu da onların aktif vatandaşlıklarının bir gereğidir. Çünkü onların bu faaliyetleri çevrelerini öğrenmelerine fırsat verir. Aktif vatandaşlık için çocukların kendi düşüncelerini ifade etmeleri gerektiği, karşı tarafı dinleme, faaliyetlerde görev almaları ve bu görevleri yerine getirmelerinin önemi sıkça dile getirilmektedir (Lindström, 2013).

Vatandaşlık eğitimi aynı zamanda demokrasinin gerektirdiği davranışları kazandıran ve insan haklarına saygıyı bir yaşam şekline dönüştüren bir eğitim türü olarak, bireylerin siyasal faaliyetlere aktif olarak katılımını ve etkili karar almalarını teorik ve pratik bilgilere dayalı olarak sağlamayı amaçlamaktadır (Som & Karataş, 2015: 36).

Eğitim faaliyetleriyle genel itibarıyla bir toplumun genel hafızasını yansıtarak bir aidiyet hissinin ve biz anlayışının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ulus-devlet anlayışının hakim olduğu günümüz ülkelerinde daha çok merkezi eğitimin hâkim olduğu ve bunun sonucu olarak kimlik anlatısının da nispeten tekil olduğu görülmektedir. Oluşturulmak istenen 'biz' kimliği ile var olan farklı etnik ve dinsel toplumların varlığı arasında bir çelişki bulunmaktadır (Çayır, 2013: 9). Bir yandan farklılıkların oluşturduğu bir ülkede milli kimlik kapsamının dar ve dışlayıcı olmaması beklenmektedir. Bu açıdan Osmanlı devleti gibi bünyesinde çok çeşitliliği barındıran bir devletin arzu ettiği vatandaşlık algısının nasıl olduğunun tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı son döneminde Etfal Dergisinde yazılan 'baba-oğul' metinlerin söylem analizini yaparak istenen vatandaşlık tiplemesinin nasıl olduğunu incelemektir.

Çalışmanın Osmanlı Devleti'nin son zamanlarındaki vatandaşlık algısına ilgi duyan araştırmacılara ve çok değişkenli toplumlardaki eğitimci ve öğrencilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Küreselleşen dünyada devletlerin vatandaşlarını nasıl ve ne düzeyde yetiştirebileceğine yönelik ipuçları barındırdığından çalışmanın bu noktada önemli katkıları olacağı değerlendirilmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizi, bireylerin başkaları ile sohbet ederken ortaya koydukları zihinsel becerileri içeren gerçek bir sosyal metottur (Elliot, 1996). Söylem analizi konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma türüdür (Çelik ve Ekşi, 2008, s. 99). Sözlü, yazılı veya sözsüz nesnelerin oluşturduğu metin de dilin kullanım şekli ve bağlam (Kim, nerede, kim için, niçin nasıl, vs) büyük önem taşımaktadır. Söylem analizinde araştırmacı yazılı bir metnin sosyal bir yapının göstergesi olduğu düşüncesinden hareketle sosyal olay ve ilişkileri açıklamaya çalışmakta, süreçte aktif olarak rol oynamaktadır. Metin baştan sona okunduktan sonra tutarlı ifadeler, konuya ilişkin metaforlar çıkarılarak ana temalar oluşturulur (Sözen, 1999; Özdemir, 2010: 337).

Söylem analizi genel olarak okuma, yorumlama ve yapılandırma aşamalarından geçmektedir. Yorumlama; Söylemdeki sözcüklerin anlamları, cümle ve cümleciklerin birbiriyle ilişkisini, yapılandırma; bir iletide elde edilen anlamın metnin diğer sözcük veya cümleleriyle ilişkilendirilmesini kapsamaktadır. Bu aşamalar ek olarak makro yapılandırma aşaması ise genel önermelerin ortaya çıkarılması amacıyla kullanılabilir. Ayrıca söylem çözümlemesinde söylemin hangi kültüre ait olduğu, zaman dilimi, konuşmacının amacını ve ilgisini içeren içerik özellikleri, söylemin gramatik özellikleri, yapısal özellikleri, söylemde kimin kime hitap ettiği, nasıl bir strateji izlediği, konuşmacı ile dinleyici arasındaki rol farkı gibi etkileşimsel özellikler göz önünde bulundurulmalıdır (Çelik ve Ekşi, 2008, s. 112).

1875 yılında Etfal Dergisinin sekizinci ve dokuzuncu sayılarında Muavematı Nafia başlığı altında yayımlanan "Baba-Oğul" metnini söylem analizi yöntemiyle incelenmenin amaçlandığı bu araştırma da öncelikle Osmanlıca metnin çevirisi yapılmış ve ardından okuma/sınıflandırma, yorumlama ve makro/yapılandırma süreçleriyle metin incelenmiştir. Metnin analizi ise içerik özellikleri, dramatik özellikleri, yapısal özellikler ve etkileşimsel özellikler başlıkları altında yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise söylem analizinin makro yapılandırmacı anlayışıyla genel önermelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Söylem analizinde verilerin geçerliliği bütünlük, verimlilik ve

katılımcının yönelimi ilkeleriyle sağlanmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008). Buna bağlı olarak ele alınan metinler bütünsel olarak incelenerek, yazıldığı zaman ve toplum bağlamında ele alınmıştır.

Bulgular

1. Söylemin içerik özellikleri hakkında elde edilen bulgular:

Metin Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet söylemlerin oluşmaya başladığı, Osmanlılık, Türkçülük, İslamcılık gibi akımların yaygınlaşmaya başladığı, dünya genelinde etkili olan milliyetçilik fikri sonucu Osmanlı Devleti içerisindeki milletlerin de kendi milliyetçi fikirlerini savunduğu bir dönemde ele alınmıştır. Osmanlı'da vatandaşlık Osmanlı ideolojisine uygun davranmak olarak tanımlanmış halkın Müslüman olup olmamasına göre de çeşitlendirilmiştir (Güzel Polat, 2011).

Metinde konuşmacının (Baba) niyeti devletin idealize ettiği vatandaşlık tipinin dönemin kitle iletişim aracı olan dergi aracılığıyla çocuklara aktarılmasını sağlamak, çocuklara bir vatandaş olarak sorumluluklarının hatırlatılmasının yanında çok uluslu ve dinli toplulukların var olduğu bir devlette kapsayıcı bir vatandaşlık modelini çocuklara benimsetmektir.

2. Söylemin gramatik özellikleri hakkında elde edilen bulgular:

Metin tündengelim yöntemiyle çocuğa bilgilerin aktarılmasını sağlamaktadır. Söylemin çatı düşüncesi metnin ilk konuşmalarında aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

Baba: Çocuk sen kendini bilir misin?

Çocuk: Biliyorum babacığım.

Baba: Tarif etsene bakalım.

Çocuk: Peki Efendim. Ben evvel İnsanım, sonra Müslüman'ım, sonra Osmanlıyım.

Metin babanın sorularına çocuğun doğru cevaplar vermesini sağlaması ve doğru cevaplardan sonra çocuğun genellikle "aferin" diye onaylanmasıyla okuyucuların ve özellikle de çocukların metinde ifade edilen düşünceleri benimsemesi amacı gütmektedir. Metinde açıklanan kavramların genel haritası Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Söylem metninin ana temasını oluşturan kavramlar

Ana Kavramlar	AltKavramlar
İnsan	Düşünen, iyi ve kötüyü ayırt eden, insanlarla iletişim kurabilen, insanlarla iyi geçinen.
Müslüman	Allah'ı ve peygamberi bilen ve namaz, hac, zekât vazifelerini yerine getiren, yalan söylemeyen, kimseye kötülük etmeyen
Osmanlı	Memleket, vatan, vatandaş, din kardeşi, vatan kardeşi, komşu ülkeler, okullaşma

Metnin ana amacının ideal vatandaşlığı çocuklara benimsetmektir. Bunun yanında metin çocukların toplumsallaşmasını, devletini ve içindeki diğer kişileri tanımasını, dünya vatandaşlığı hakkında bilgi edinmesini sağlamayı, gerek devlet içinde aynı dini ve etnik yapıyı yaşasın veya yaşamasın gerekse dünya genelindeki bütün insanlarla ortak bir zeminde buluşmalarını amaçlamaktadır.

Baba:...Fakat bir vatan kardaşları sadece Müslümanlardan mı ibaret?

Çocuk: Hayır, efendim Müslümanlar hem din hem vatan kardaşlarıdır. Fakat bizim memlekette doğan adamlar kim olursa olsun dinine, mezhebine bakılmaz, hepsi vatan kardaşları, vatandaşlarıdır.

Söylemde Müslümanlar din kardeşi olarak tanımlanırken, aynı devlet içerisindeki bütün bireylerin vatan kardeşi olduğu vurgulanmakta, böylece bir devlet içerisinde herkesin tek çatı altında toplanması sağlanarak ötekileştirilmesi engellenmiş olmaktadır.

Baba:...Eeee sen onları (Diğer Ülkeler) sever misin?

Çocuk:Onlar Osmanlıları sevdikçe...

Bu söylemde küresel anlamda vatandaşlık olgusu bireyin içinde bulunduğu ülkenin menfaatleri ile örtüşecek şekilde açıklanmıştır. Söylem metninin geneli göz önüne alındığında bireyin doğduğu topraklardan başlayarak dünya geneline doğru vatandaşlık duygusunun verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

3. Söylemin yapısal özellikleri hakkında elde edilen bulgular:

Söylem metni, baba-oğul konuşmasını eski bir eğitim metodu olan sokratik tartışma-soru cevap-ilmihali bir yöntemle sunulmuştur. Sokratik yöntem bireyin aslında var olan bilgilere önceden sahip olduğu anlayışına dayandığından dolayı metinde doğru sorularla çocuğun doğru cevaplara ulaşması sağlanmakta ve derginin hitap ettiği çocuk kitlesinin de bilgileri

daha kolay benimsenmesi sağlanmaktadır. Bu yöntem genellikle kavramların, düşüncelerin açık bir şekilde ifade edilmesini sağlayarak zihinde daha kalıcı olması için tercih edildiği düşünüldüğünde metindeki düşüncelerin konuşmacı için önemi vurgulanmış olmaktadır.

Söylem metninin çocukların anlayabileceği derecede kısa cümlelerle açık ve anlaşılır yazıldığı, anlaşılmayan noktaların ise detaylıca açıklandığı görülmekte ve metnin kendi içerisinde tutarlı bir akışa sahip olduğu, ifadelerin ise birbiriyle çelişmediği görülmektedir.

Baba figürünün soruları genellikle tanım gerektiren sorulardır: *"Bu içinde oturduğumuz memleket bizim nemizdir?...Vatandaş demek pek ala. Peki, vatan kardaşı ne demek? Bize yakın devletleri biliyor musun? Sen mektebe devam etmeyi seviyor musun?"*. Çocuğun babasının sorularına verdiği cevaplar ise genellikle soruların kolay ve iletilmek istenen vatandaşlık duygu ve düşüncelere zaten sahip olduğu izlenimi vermektedir: *"Biliyorum Babacığım... Hiç öğrenmez miyim efendim... Efendim Hepsini söyleyeyim...Ne demek olacak efendim... Nemiz olacak vatanımızdır?...Niüintaccüp ediyorsunuz efendim?...Efendim Babacığım beni hiçbir şey bilmez, yaramaz çocuklar gibi mi zannediyorsun?..."* Bu yöntem derginin okuyucularının sorgulamak yerine var olan düşünceleri kabullenmelerini kolaylaştırmaktadır.

İdeal vatandaşlığa özgü düşüncelerin benimsenmesini sağlayan en önemli söylem ise "baba" figürünün "oğul" figürünün verdiği cevapları onaylamasıdır. Metinde bu onay cümleciklerinin *"Aferin Oğlum. İnsanlığı güzel anlamışsın... Aferin oğlum. Bu zikre aferin. Sen hem güzel bir insan hem güzel bir Müslüman olmuşsun?... Hakkın var oğlum, pek doğru düşünmüşsün... Bunda da haklısın oğlum... Berhudar ol evladım..."* şeklinde olduğu görülmektedir.

4. Söylemin etkileşimsel özellikleri hakkında elde edilen bulgular:

Metinde konuşmacı baba figürüyle, dinleyici ise çocuk figürüyle tanıtılmaktadır. Çocuktan istenen davranış ve düşüncelerin çocuk için hem bir otorite olan hem de bir korunma, güven, yaşama desteği sağlayan baba figürüyle verilmesi konuşmanın müşfik bir hava içerisinde geçmesini sağlamanın yanında söylemin ikna ve tesir gücünü de artırmaktadır.

Metnin ana karakteri olan baba ve oğul kavramlarında babanın bir öğretici, düşünceleri onaylayıcı, sorumlulukları hatırlatıcı rolleri dikkate alındığında devleti ve kolektif bilinci temsil ederek politik inşa sürecinin baş aktörü olduğu görülmektedir. Oğul'un ise genellikle devletçe istenen duygu, düşünce ve davranışlara uygun hareket ettiğinde onaylanan ve aynı zamanda görev ve sorumluluklarını bilip bilmediği sürekli olarak test edilen ideal bir vatandaş tiplemesini temsil ettiği görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Günümüzde vatandaşlığın boyutları farklılaşmaktadır. Geçmişte iletişim ve ulaşım imkanlarının belli bir inanç ve coğrafyayla sınırlı olduğu ve toplum içinde de farklılıkların çok az olduğu toplum yapısı, zamanımızda kitle

iletişim araçlarıyla artık sınırları ortadan kaldırmaktadır. Ulusal vatandaşlık, küresel vatandaşlık ve son olarak dijital vatandaşlık çalışmaları gittikçe artmaktadır. Bu eğilimin ardındaki tutumun bireyin kendi kimliğini oluşturma sürecinin bir yansıması olarak görülebilir. Yapılan araştırmalar genellikle ya ulus vatandaşlığı ya da küresel vatandaşlığı öne çıkarmaktadır. Teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği geçirgen sınırlar küresel vatandaşlık algısını desteklerken, kapitalizm sonucu dar kapsamdaki kültürlerin ve inançların geniş kültürlerin baskısı sonucu yok olma tehlikesi ulus vatandaşlığına vurgu yapmaktadır. Ortaya çıkan sorunların temelinde ötekileştirme yapmadan bir ülkedeki farklı etnik ve inançtaki bireylerin tek bir çatı altında toplanamaması olduğu söylenebilir.

"Baba-Oğul" metninin söylem analizinin amaçlandığı bu çalışmada Osmanlı Devletinin son döneminde idealize edilen vatandaş tiplemesinin temelini insani davranışlar, dini ritüeller ve devlet yapısına ilişkin düşüncelerle örüldüğü görülmektedir. Metinde insan olmak "düşünen, iyi ve kötüyü ayırt eden, insanlarla iletişim kurabilen, insanlarla iyi geçinen", dini yaşamak "Allah'ı ve peygamberi bilen ve namaz, hac, zekât vazifelerini yerine getiren, yalan söylemeyen, kimseye kötülük etmeyen", devlet ise "memleket, vatan, vatandaş, din kardeşi, vatan kardeşi, komşu ülkeler, okullaşma" kavramlarıyla açıklanmaktadır. Bu açıdan açıklamaların genellikle vatandaşlığın statü, kimlik, erdem ve katılım bileşenlerinden kimlik, erdem ve katılımı sağlamayı içerdiği söylenebilir (Molina-Giron, 2012: 15, Miller, 2000; Newmann, 1975 akt. Molina-Giron, 2012: 17).

Bununla beraber çocukların hak ve sorumluluklarını öğrenmelerinin sağlanması için baba ve oğul aktörlerinin kullanılması vatandaşlık eğitiminin ev ortamında da etkili olabileceğini göstermektedir. Vatandaşlık eğitiminde ailenin aracı rol olması hakkındaki bilgi kaynakların yetersiz olduğu fakat özellikle erdem, kimlik ve katılım içerikli etkinliklerin aile tarafından desteklendiğinde etkili olduğu görülmektedir (Holden, 1999; Sönmez 2004; 351-364).

Vatandaşlık eğitiminde amacın bireyin kendi hak ve özgürlüklerin bilincinde olmasının, içinde yaşadığı devletin diğer üyelerine ve devlete karşı sorumluluklarını bilmesi ve ötekileştirme yapmadan yaşamasının amaçlandığı (Kondu ve Sakar, 2013) göz önüne alındığında metinde idealize edilen vatandaş tipolojisinin günümüzdeki çocukların vatandaşlık eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Akdağ, H. & Taşkaya, M. S. (2011). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed) Sosyal Bilgilerin Temelleri. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Çayır, K. (2013). "Biz Kimiz"? Ders Kitaplarında Kimlik, Yurttaşlık, Haklar. Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi: Tarama Sonuçları.

- Çelik, H. & Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çolak, K. (2015). Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Derslerinde Küresel Vatandaşlık Eğitimi. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Elliott, R. (1996). Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts. *Marketing Intelligence & Planning*, 14(6), 65-68.
- Gülalp, H. (2007). Ulus devlet aşıyor mu?. İçinde H. Gülalp (Haz.), Vatandaşlık ve etnik çatışma: ulus devletin sorgulanması. İstanbul: Metis Yayınları.
- Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 127-157.
- Hartley, J. (2010) Silly Citizenship. *Critical Discourse Studies*, 7(4), 233-248.
- Heater, D. (2007). Yurttaşlığın kısa tarihi. M. Delikara Üst (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Holden, C. (1999) Citizenship Education: understanding the perspectives and practice of parents, Paper presented at the British Educational Research Association conference, University of Sussex.
- Jans, M. (2004). Children as Citizenship: Towards a Contemporary Nation of Child Participation. *Childhood*, 11(27), 27-44.
- Jansoki, T., & Gran B. (2002). Political citizenship: Foundations of rights. In E. F. Isin, & B. S. Turner (Eds.), *Handbook of Citizenship Studies* (pp. 13-52). London: SAGE.
- Kondu, Z. ve Sakar, T. (2013). Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Dersi Niçin Verilir?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 49-60.
- Lindström, L. (2013). What Do Children Learn at Swedish Preschools?. *International Education Studies*, 6(4), 236-350.
- Marshall, T. (1950). *Citizenship and School Change and Other Essay*. London: Pluto.
- Miller, D. (2000). *Citizenship and national identity*. Cambridge. United Kingdom: Polity Press.
- Molina-Giron, L. A. (2012). *Educating Good Citizens. A Case Study of Citizenship Education in Four Multicultural High School Classrooms in Ontario*. Doktora Tezi, Ottawa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ottawa.
- Newmann, F. M. (1975). *Education for citizenship action. Challenge for secondary curriculum*. Berkeley, CA: McCutchan Publishing Corporation.
- Nichols, S. (2007). Children as Citizenship: Literacies for Social Participation. *Early Years*, 27(2), 119-130.

- Ortaylı, İ. (2000). Osmanlı Toplumunda Aile. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship, In E. F. Isin& B. S. Turner (Ed.), Handbook of citizenshipstudies (pp.105-115). Wiltshire: SagePublication.
- Som, İ.,& Karataş, H. (2015). Türkiye'de Vatandaşlık Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(1).33-50.
- Sönmez, S. (2004). Eğitim Ve Tecrübenin Değeri. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (9). 351-364.
- Sözen, E. (1999). Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite. İstanbul:Paradigma Yayınları.
- Torres, C. A. (1998). Democracy, education, andmulticulturalism: Dilemmas of citizenship in a globalworld. ComparativeEducationReview 42(4), 421-447.
- Üstel, F. (2004). Makbul Vatandaş'ın Peşinde-II Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi.(7. Bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Werbner, P. ve Yuval-Davis, N. (1999). WomenandtheDiscourseandCitizenship. London:ZedBooks
-

